

Resultaten in ontwikkeling 2005-2006

Ontwikkelingssamenwerking werkt

Deze brochure is gebaseerd op de publicatie *Resultaten in Ontwikkeling, Rapportage 2005-2006* (mei 2007) die door de beleidsdirectie Effectiviteit en Kwaliteit (DEK) van het ministerie van Buitenlandse Zaken is opgesteld.

Uitgave Ministerie van Buitenlandse Zaken

Directie Voorlichting en Communicatie

Redactie Marjolein Diks

Eindredactie Brigitte Ars

Druk OBT bv, Den Haag

Opmaak Eindeloos, Den Haag

Fotografie Lineair Fotoarchief, Arnhem en ANP

Voor meer informatie over resultaten van

ontwikkelingssamenwerking:

www.minbuza.nl/ontwikkelingssamenwerking/resultaten

mei 2007

Inhoud

Inleiding	4
Onderwijs	6
Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten	11
HIV/Aids	16
Milieu	20
Water en sanitaire voorzieningen	24
Goed bestuur en mensenrechten	29
Private sector ontwikkeling	35
Millennium Ontwikkelingsdoelen	40

Ontwikkelingssamenwerking boekt resultaten

Ondanks de sterke groei van de wereldwijde rijkdom leeft een groot deel van de wereldbevolking nog altijd in een zeer kwetsbare situatie van armoede en uitzichtloosheid. Deze kwetsbaarheid lijkt in een globaliserende wereld eerder toe dan af te nemen. Een actieve inzet voor armoedebestrijding is daarom onverminderd noodzakelijk. Ontwikkelingssamenwerking heeft zin, en boekt resultaten.

Ons land geeft jaarlijks 0,8 procent van het Bruto Nationaal Product uit aan ontwikkelingssamenwerking, 4,3 miljard euro in 2006. Daarmee voldoet Nederland als een van de weinige landen aan de internationaal vastgestelde norm. De helft van dat geld gaat naar Afrika, waar de armoede het meest hardnekkig is.

Internationaal heeft ontwikkelingssamenwerking bijgedragen aan belangrijke positieve ontwikkelingen. Zo wordt driekwart van alle kinderen ingeënt, dat was 25 jaar geleden nog geen vijf procent.

Tachtig procent van de wereldbevolking beschikt over veilig drinkwater, twintig jaar geleden was dat 46 procent. De ziekte pokken is in twintig jaar tijd uitgeroeid. Het analfabetisme onder volwassenen is in de laatste dertig jaar met bijna de helft afgenomen.

In Nederland coördineert het ministerie van Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking het ontwikkelingsbeleid. De politiek stelt de prioriteiten vast, de ambassades en directies van het ministerie gaan hiermee aan de slag. Met betrokkenen in binnen- en buitenland maken we afspraken over de rol en de aard van de Nederlandse bijdrage. We volgen de uitvoering van de plannen die wij financieren en we meten en evalueren de voortgang. Daardoor kunnen we het beleid verbeteren. En we leggen verantwoording af aan het publiek.

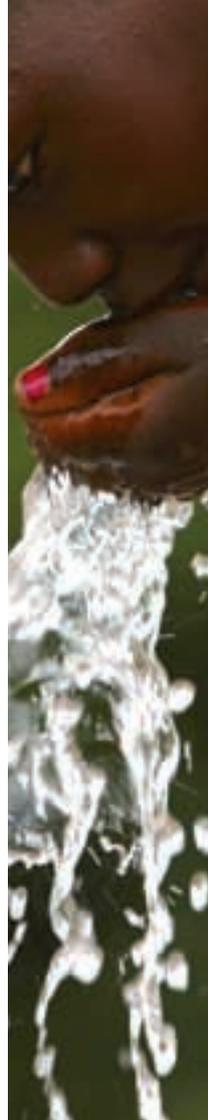
Begin 2007 verscheen een grote rapportage waarin de resultaten van ontwikkelingssamenwer-

king in onze 36 arme partnerlanden beschreven werden, 'Resultaten in Ontwikkeling'. Daaruit bleek dat ontwikkelingssamenwerking zin heeft. Zo weet Nederland goede resultaten te boeken in de zeven sectoren waar het zich op richt: onderwijs, reproductieve gezondheidszorg (moeder- en kindzorg), hiv/aids, milieu, water, goed bestuur en de private sector. Dit boekje is een vervolg op die rapportage. Het is een beknopte bloemlezing van de werkzaamheden van Ontwikkelingssamenwerking. Veertien voorbeelden uit de praktijk laten zien wat de Nederlandse overheid doet en welke resultaten daarmee worden geboekt.

Meer dan een miljard mensen moet nog altijd rondkomen van minder dan een dollar per dag. Om de meest dringende problemen in de wereld aan te pakken, werden in het jaar 2000 de Millennium Ontwikkelingsdoelen gelanceerd, die behaald moeten worden in 2015. Om als Nederland daaraan bij te dragen lanceerde de

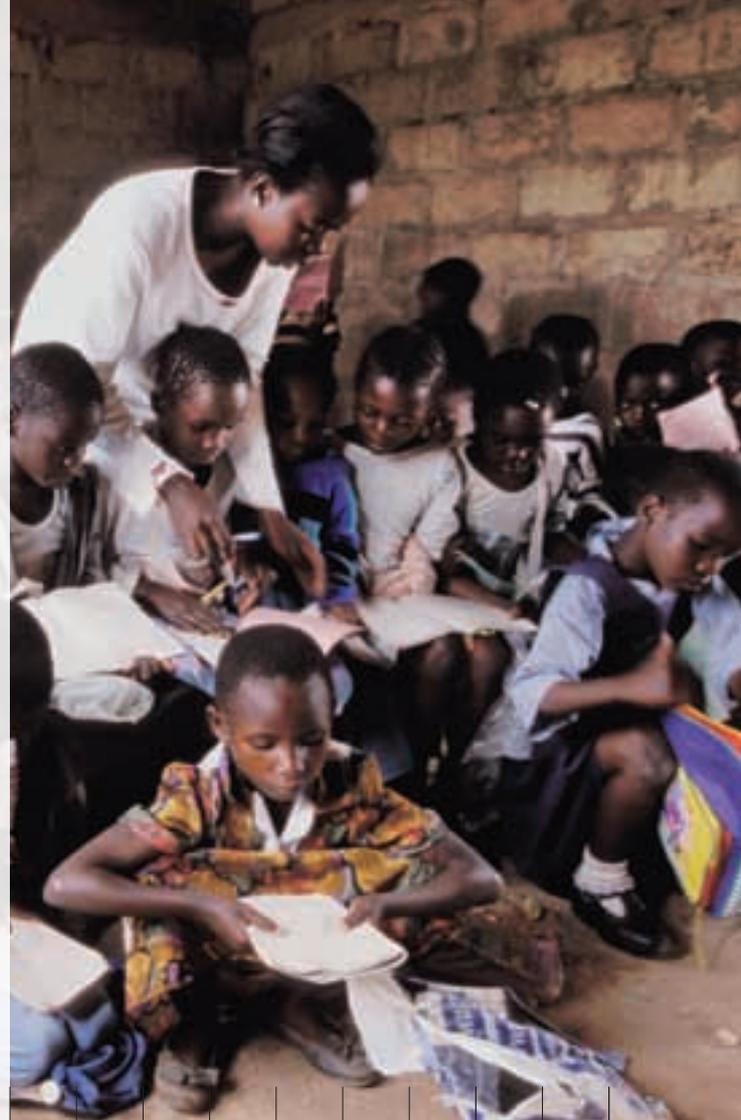
minister van Ontwikkelingssamenwerking in 2007 'Project 2015'. Daarmee wordt het belangrijker dan ooit te voren om de voortgang van ontwikkelingssamenwerking zichtbaar te maken.

Het Nederlandse draagvlak voor samenwerking is groot en we willen dat graag zo houden. Veel mensen leveren een bijdrage als donateur of zetten zich in als vrijwilliger. Daar zijn we trots op. Want ontwikkelingssamenwerking is niet alleen een taak van de overheid, maar ook van de samenleving.

Samen sterk voor het Zambiaanse onderwijs

In Zambia werkt Nederland sinds lange tijd samen met andere donoren op het gebied van onderwijs. In 2003 tekenden tien donoren met het Zambiaanse ministerie van Onderwijs een overeenkomst om samen de onderwijssector te financieren tot 2008. Nederland leverde met bijna een kwart in 2006 één van de belangrijkste bijdragen en heeft momenteel de leiding van de donorgroep. Als donoren samenwerken kan er méér bereikt worden en wordt versnippering van de hulp tegengegaan. De rol van de donoren zal in de toekomst steeds kleiner worden om de zelfstandigheid van de Zambiaanse overheid bevorderen.

Wat is er bereikt?

- De groei van het aantal leerlingen in het basis-onderwijs steeg fors: van 1,8 miljoen in 2000 tot 2,9 miljoen in 2005.
- In 2005 gingen 333.000 méér kinderen naar de basisschool dan in 2004.
- Mede dankzij verkorting van de lerarenopleiding van drie naar twee jaar is het aantal leerkrachten toegenomen van 37.000 in 2002 tot 51.000 in 2005.
- Het aantal klaslokalen steeg tussen 2002 en 2005 van 25.000 naar 31.000.
- Het aantal kinderen dat groep 7 afmaakt, is gestegen van 64% in 2000 naar 82% in 2005.
- In de groepen 1 t/m 7 zitten bijna evenveel meisjes als jongens.

Wat moet er nog gebeuren?

- De kwaliteit van het onderwijs is niet hoog: de nationale kwaliteitstoets van 2006 liet zien dat maar een derde van alle kinderen in groep vijf voldoet aan de minimale eisen voor taal en rekenen. Ook krijgen kinderen in de laagste klassen niet meer dan twee tot drie uur les. Nu het aantal schoolgaande kinderen toeneemt, dringt de noodzaak om snel de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Dit moet onder meer te gebeuren door het opleiden en aanstellen van meer gekwalificeerde leerkrachten. Ook moet het tekort aan lesmateriaal worden weggewerkt en het aantal lessen uitgebreid. Ten slotte dient de infrastructuur te verbeteren. Veel scholen hebben nu nog klassen met meer dan tachtig leerlingen, waardoor de kinderen onvoldoende aandacht krijgen.

Huiswerkbegeleiding in Bengalese school

Goed basisonderwijs in ontwikkelingslanden is van groot belang. Het geeft kinderen en volwassenen perspectief en vergroot de kansen van armen. Nederland zet zich in veertien partnerlanden in voor het verbeteren van onderwijs voor jongens én meisjes. In Bangladesh steunt Nederland BRAC (Bangladesh Rural Advancement Committee), een organisatie die niet-formeel onderwijs verzorgt voor kinderen in de leeftijd van acht tot vijftien jaar. BRAC is door mensen uit Bangladesh zelf opgericht. De organisatie zet scholen op, leidt leerkrachten op (vooral vrouwen), ontwikkelt lesmateriaal en onderhoudt bibliotheekjes. Niet-formeel onderwijs is in ontwikkelingslanden een belangrijke aanvulling op onderwijs dat door de overheid wordt georganiseerd. In de onderwijscentra voor niet-formeel onderwijs krijgen kinderen extra hulp bij het maken van hun huiswerk, zodat ze niet vroegtijdig stoppen met leren. De BRAC-scholen bieden aansluiting bij het overheidsonderwijs. Daardoor krijgen kinderen kans door te stromen naar het vervolgonderwijs.

Wat is er bereikt?

- De Bengaalse overheid erkent het belang van niet-formeel onderwijs en dat is belangrijk. In 2006 is een nieuw nationaal beleid voor niet-formeel onderwijs vastgesteld, zodat meer kinderen naar school kunnen. Nederland is actief betrokken bij de uitwerking van de overheidsplannen.
- In 2005-2006 zijn 12.000 extra onderwijzers, 1.000 regionale onderwijs-functionarissen en 500 accountants geworven en opgeleid. Ze zijn inmiddels aan het werk gegaan in het formele onderwijs. Ook zijn 5.400 scholen uitgebreid met extra leslokalen.
- In de periode 2005-2006 heeft de ontwikkelingsorganisatie BRAC in totaal 32 duizend basisscholen niet-formeel onderwijs verleend aan ruim één miljoen kinderen. Daarnaast heeft BRAC 420 duizend kinderen voorschools onderwijs geboden in 20 duizend centra, die gekoppeld zijn aan basisscholen van de overheid. Deze samenwerking tussen overheid en een maatschappelijke organisatie is een groot succes.

- In Bangladesh zijn, evenals in 2004, ook in 2005 en 2006 jaarlijks ruim 50 miljoen schoolboeken voor het basisonderwijs gratis verstrekt. Het drukwerk is inmiddels geprivatiseerd.
- Er volgen in Bangladesh inmiddels evenveel meisjes als jongens basisonderwijs.

Wat moet er nog gebeuren?

- De kwaliteit van het onderwijs laat nog te wensen over. Zo doen kinderen gemiddeld meer dan 8 jaar over het afronden van het vijfjarig basisonderwijsprogramma.
- Er is gebrek aan goede leidinggevenden binnen het ministerie van Onderwijs. Het zal nog lang duren voordat dit kader is opgeleid en over voldoende capaciteit beschikt om ontwikkelingen in de onderwijssector in goede banen te leiden.
- Een ander knelpunt is de slechte leerkracht-leerlingverhouding in overheidsscholen. Momenteel geeft één leerkracht les aan een klas met 54 kinderen. Het verzuim ligt hoog, met bijna een kwart.

Condoms en klamboes voor Ethiopië

Ethiopië is met een bevolking van bijna 80 miljoen mensen één van de armste landen ter wereld. Sinds 1997 steunt Nederland er het twintigjarig plan voor gezondheid, dat zich sterk richt op uitbreiding van de gezondheidszorg op het platteland, waar veel arme mensen wonen. In 2010 moeten er 13.000 gezondheidsposten zijn opgezet en maar liefst 30.000 mensen zijn getraind. Samen met andere donoren, het ministerie van Gezondheid en maatschappelijke organisaties verschaft Nederland in Ethiopië medicijnen, vaccins, voorbehoedmiddelen, klamboes ter preventie van malaria, apparatuur die nodig is om een zwangerschap en bevalling te begeleiden, en andere essentiële materialen.

Wat is er bereikt?

- Medio 2006 waren in totaal 9.900 vrouwelijke gezondheidswerkers voor het platteland opgeleid, terwijl nog eens 7.500 werkers met de eenjarige opleiding bezig waren.
- In het jaar 2006 zijn 2.330 gezondheidsposten toegevoegd aan de reeds bestaande 4.148 pos-ten.
- Het gebruik van anticonceptie is gestegen van 10% in 1997 naar 36% in 2006, volgens cijfers van het ministerie van Gezondheid. Verschillen tussen stad en platteland zijn groot.
- 53% van de zwangere vrouwen maakte gebruik van zwangerschapscontroles in 2006 (46% in 2005).

Wat moet er nog gebeuren?

- Slechts 6% van de zwangere vrouwen bevalt onder leiding van een gezondheidswerker.
- Nog steeds is er een te grote kloof tussen vraag naar en aanbod van voorbehoedmiddelen. Voor Nederland is het een prioriteit om deze kloof te helpen overbruggen.
- Er is een verbetering in wet- en regelgeving. Voorbeelden zijn de nieuwe wet op de huwelijksleeftijd, aangenomen in 2004, het verbod op vrouwenbesnijdenis en een minder strenge abortuswetgeving. Ondanks de betere wetgeving blijft de uitvoering ervan sterk achter.
- Verdere verbetering in de samenwerking tussen overheid en de particuliere sector is in Ethiopië van groot belang om de seksuele en reproductieve gezondheid te verbeteren en de sterfte van vrouwen en moeders omlaag te brengen.

Betere toegang tot voorbehoedsmiddelen

Door Nederlandse inzet hebben de Verenigde Naties een extra doelstelling toegevoegd aan het Millennium Ontwikkelingsdoel om de gezondheid van moeders te verbeteren, MDG 5. Die extra doelstelling moet ervoor zorgen dat in arme landen meer aandacht komt voor de gezondheid van moeders in de breedste zin van het woord. Dat betekent bijvoorbeeld dat er betere toegang moet komen tot voorbehoedsmiddelen en voorlichting over *family planning* - ook voor jongeren - en tot veilige abortus.

Jemenitische vrouwen met stapjes vooruit

De positie van vrouwen in Jemen is sterk ondergeschikt aan die van mannen. De belangrijkste oorzaak hiervoor ligt in de op tradities geënte conservatieve cultuur en samenleving, gekoppeld aan een overwegend conservatieve interpretatie van de islam. Verbetering van de positie van vrouwen is daarom veelal een kwestie van lange adem.

De culturele omslag en sociaal maatschappelijke ontwikkelingen die daarvoor nodig zijn, gaan in de praktijk heel traag. Vooruitgang daarin hangt rechtstreeks samen met armoedebestrijding en verbeteringen in de gezondheidszorg en onderwijs; kerndoelen van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking met Jemen.

Nederland werkt in Jemen aan de verbetering van de positie van vrouwen. Ook zet Nederland zich in op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, zeg maar alles wat met seksualiteit en het krijgen met kinderen te maken heeft.

Wat is er bereikt?

- Mede dankzij Nederlandse inzet ligt er een wetsvoorstel bij het Jemenitische parlement om de minimumleeftijd voor een huwelijk te verhogen naar achttien jaar. Dit wetsvoorstel is niet alleen belangrijk voor de rechten van vrouwen, maar ook om te zorgen dat meisjes niet op een al te jeugdige leeftijd zwanger worden, waardoor ze een groter risico lopen op complicaties tijdens zwangerschap en bevalling.
- Er is in een begin gemaakt met het strafbaar maken van vrouwenbesnijdenis. Een eerste conceptwet die dit mogelijk maakt, is inmiddels goedgekeurd door religieuze leiders.
- In totaal zijn nu meer dan 2400 (was 2000 in 2004) laaggekwalificeerde en 3000 hooggekwalificeerde vroedvrouwen opgeleid. Deze beroepsgroep is onmisbaar om meer begeleide bevallingen te krijgen (nu zo'n 27% van het totaal aantal bevallingen).
- Ongeveer 13% van alle vrouwen in de vruchtbare leeftijd gebruikt nu moderne voorbehoed-

middelen. Vijftien jaar geleden was het naar schatting slechts 6%. De vraag naar moderne voorbehoedmiddelen neemt gestaag toe.

Wat moet er nog gebeuren?

- In Jemen is de wetgeving in principe niet zo slecht geregeld, maar het probleem is dat de bestaande wetgeving niet wordt nageleefd en dat vrouwen geen mogelijkheden hebben om hun recht te halen of af te dwingen. Door het opzetten van vrouwennetwerken probeert de Nederlandse ambassade de positie van de vrouwen te versterken en het uitwisselen van informatie te bevorderen.
- De gezondheidssector in Jemen heeft een gebrek aan geld, aan goed opgeleide artsen en aan basismedicijnen en andere middelen en apparatuur. Daardoor heeft nog maar 58% van de totale bevolking toegang tot gezondheidszorg, en is de die gezondheidszorg bovendien nog van lage kwaliteit.
- Er is nog altijd een groot verschil in toegang

tot gezondheidszorg tussen stad (80%) en platteland (20%). Dat komt niet alleen doordat de gezondheidszorg in het algemeen nog in ontwikkeling is, maar ook omdat grote delen van het land niet gemakkelijk toegankelijk zijn. Het aanleggen van wegen en het verbeteren van water- en sanitaire voorzieningen zijn dan ook andere belangrijke factoren voor verbetering van de gezondheid.

- Eind 2006 heeft de overheid het besluit genomen om moderne voorbehoedmiddelen gratis ter beschikking te stellen. Het gebruik van voorbehoedmiddelen zal daardoor gestimuleerd worden, maar een probleem is wel dat de overheid nog helemaal geen budget voor voorbehoedmiddelen heeft, en daardoor volledig afhankelijk is van geld van donoren.

Are You Worried About
Sexually Transmitted Infections / AIDS?

Samen strijden tegen hiv/aids in Ghana

De Millennium Ontwikkelingsdoelen staan niet los van elkaar, maar zijn sterk van elkaar afhankelijk. Het uitbannen van hiv/aids heeft bijvoorbeeld alles te maken met het tegengaan van kindersterfte. Daarom is het belangrijk dat organisaties en overheden samenwerken om de doelen te bereiken. Zeker de lokale overheden in ontwikkelingslanden spelen daarin een belangrijke rol. Het probleem is alleen dat hun capaciteit onvoldoende is, zodat hun mogelijkheden beperkt zijn. Zoals in Ghana, waar de hiv/aids-epidemie nog altijd een bedreiging vormt voor de gezondheidszorg en de economie van het land. Nederland ondersteunt er Unicef en de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) die helpen bij de versterking van de capaciteit van lokale overheden in Ghana, zodat deze zich beter kunnen inzetten voor het bestrijden van hiv/aids en het terugdringen van de kindersterfte. De WHO richt zich daarbij vooral op behandeling van hiv-positieve mensen, terwijl Unicef zorgt voor een betere preventie van de hiv-overdracht van moeder op kind.

Wat is er bereikt?

- Via de WHO krijgen lokale overheden steun bij het coördineren van de uitvoering van het hiv/aids-programma van het Ghanese ministerie van Lokale Overheden.
- Vrijwel alle Ghanese districten voeren nu een bestrijdingplan voor hiv/aids uit.
- Via ziekenhuizen en klinieken kunnen mensen een aidstest laten doen.
- In de gemeenschappen worden systemen van zelfzorg en burenhulp voor aidspatiënten gestimuleerd en organisaties van mensen die leven met hiv/aids-patiënten ondersteund.

Wat moet er nog gebeuren?

- Om goede resultaten te boeken is het belangrijk dat lokale overheden volledig betrokken zijn bij de aanpak van hiv/aids. Het ministerie van Lokale Overheden heeft daarvoor nog onvoldoende capaciteit – menskracht, kennis en geld. Nederland gaat daarom het ministerie van Lokale Overheden directe financiële steun geven. Zo kan het samen met de andere donoren het programma in de districten verder uitbreiden.

Hiv/aids: niet langer een ‘social evil’ in Vietnam

Hiv/aids is een van de belangrijkste gezondheidsproblemen ter wereld. In 2006 zijn er wereldwijd meer mensen dan ooit geïnfecteerd geraakt, waaronder 40 procent jongeren. Tegelijk is het gezicht van de pandemie aan het veranderen. Relatief steeds meer vrouwen worden geïnfecteerd.

Bovendien verkeert een sterk groeiende groep kinderen als gevolg van aids in een kwetsbare positie. Het zesde Millennium Ontwikkelingsdoel om hiv/aids uit te bannen, lijkt nog ver buiten bereik. Hiv/aids is dan ook een van de prioriteiten binnen het Nederlandse beleid.

Hoewel het hiv/aids-probleem in Vietnam nog beperkt in omvang is, is de kans groot dat het virus zich verder verspreidt. Overdracht via intraveneus druggebruik is een belangrijke oorzaak. Nederland werkt in Vietnam samen met andere donoren, waaronder het VN-programma UNAIDS, om het probleem beter aan te pakken. Door het vergroten van de capaciteit van de Vietnamese overheid in kennis, menskracht en geld, kan ze als een gelijkwaardige partner met de donoren samenwerken.

Wat is er bereikt?

- In juni 2006 heeft het Vietnamese parlement op aandringen van de vrouwenbeweging een wet aangenomen die druggebruik en prostitutie niet langer als een 'social evil' beschouwt. In 2006 telde Vietnam 160.000 druggebruikers.
- In de nieuwe wetten zijn ook de privacy en rechten van hiv-geïnfecteerden vastgelegd. Dankzij de nieuwe wetten konden met Nederlandse hulp preventieprogramma's gestart worden, waardoor bijvoorbeeld druggebruikers spuiten om kunnen ruilen.
- Door het verbeteren van de contacten tussen hiv-geïnfecteerden en de rest van de bevolking wordt het taboe aangepakt. Een voorbeeld is de verbeterde opvang van aidsweduwen en -wezen, die met Nederlandse financiering door MCNV (Medisch Comité Nederland-Vietnam) wordt uitgevoerd. Dit is nu nog het enige project in Vietnam waarbij de hiv-geïnfecteerde vrouwen zelf werken aan een betere kwaliteit

Wat moet er nog gebeuren?

- De nieuwe wetten zijn een grote stap vooruit, maar het blijft een uitdaging om de programma's ook echt van de grond te krijgen.
- De sociale gevolgen van hiv/aids zijn tot dusver onderbelicht gebleven. Het aantal wezen als gevolg van de pandemie stijgt nog steeds, en zal de komende jaren blijven toenemen.
- Veel donoren werken nog met projecten, een aanpak die maar mondjesmaat bijdraagt aan de problematiek. Nederland zet juist in op betere coördinatie tussen donoren, een gezamenlijke aanpak en de vergroting van de capaciteit van de Vietnamese overheid.

Grote schoonmaak in Albanië

In Albanië helpt Nederland met het opruimen van gif in een ecologisch rampgebied. Dichtbij de Adriatische kust en net ten noorden van de stad Durrës, ligt Porto Romano. Vijfduizend mensen wonen op deze plek die in 2000 door de VN werd bestempeld als 'een van de ergst vervuilde plaatsen op de Balkan'. In Porto Romano stond tot 1990 een chemische fabriek die nu niet meer werkt. Maar het chemische afval ligt er nog wel. Na de val van het communistische regime werd de fabriek gesloten en werden enorme hoeveelheden chemicaliën op de nabijgelegen stortplaats gedumpt. Sinds 2004 ondersteunt de Nederlandse ambassade het project in Porto Romano voor 4,9 miljoen euro. Albanië, Nederland en de Wereldbank zijn samen begonnen aan de schoonmaak, met als doel de vervuiling op te ruimen van de voormalig chemische fabriek in Porto Romano en de opslagloodsen van het chemisch afval in Bishti i Pallës.

Wat is er bereikt?

- Dankzij de schoonmaak met steun van de Nederlandse ambassade werd in 2006 310 ton chemicaliën verpakt. Deze zijn vervolgens met een speciale trein van 36 wagons naar Duitsland vervoerd om daar conform EU-normen vernietigd te worden.
- Hiermee is een belangrijke bedreiging voor de volksgezondheid van de inwoners van de tweede stad van het land, Durrës, voor een groot deel weggenomen. Bovendien werd verdere vervuiling van de Adriatische Zee een halt toegezegd.

Milieu en ontwikkeling

Goed milieubeheer is voor mensen in ontwikkelingslanden van levensbelang. Het milieu in de wereld staat sterk onder druk door menselijke activiteit, wat zorgt voor uitputting en vervuiling van natuurlijke hulpbronnen. De relatie tussen milieu, ontwikkeling en armoede is complex, en overheden in ontwikkelingslanden hebben vaak grote problemen om effectief milieubeleid te ontwikkelen en uit te voeren.

Wat moet er nog gebeuren?

- Het is voor Nederland in de komende jaren een uitdaging om de Albanese overheid te stimuleren tot een duurzame oplossing te komen om de zwaar vervuilde gebieden in Albanië (de zogenaamde 'hot spots') op te ruimen. Daarin zal Albanië zelf ook meer eigen verantwoordelijkheid moeten nemen.
- Milieu is een thema dat meerdere sectoren aangaat. Niet alleen in Albanië, maar ook in veel andere landen is beter overleg en samenwerking tussen ministeries noodzaak. Lokale overheden en gemeenschappen moeten meer betrokken worden bij bescherming van het milieu.
- In veel landen wordt in de milieusector nog vooral met losse projecten gewerkt. Samenwerking op het niveau van de gehele sector blijft de grote uitdaging en staat hoog op de Nederlandse agenda.

Meer milieubewustzijn in Senegal

Nederland heeft veel werk gestoken in het verbeteren van de voorwaarden die nodig zijn om het milieu in Senegal te herstellen. Milieu is een belangrijk onderdeel van de armoedestrategie in Senegal. Beter bosbeheer en bodembescherming zijn voor arme mensen een voorwaarde om te overleven. Om de problemen aan te pakken moeten alle betrokkenen - het ministerie van Milieu, de organisaties op het gebied van milieu, volksvertegenwoordigers op nationaal en lokaal niveau, het bedrijfsleven, maar ook journalisten - hun eigen verantwoordelijkheid nemen en beter met elkaar samenwerken. Nederland helpt deze spelers om hun rol bij de totstandkoming en uitvoering van milieubeleid te vergroten en te verdiepen. Nederland steunt de Senegalese overheid met een bedrag van 10 miljoen per jaar aan de milieusector. Ook stimuleert Nederland het ministerie van Milieu bij het ontwikkelen van een planning en uitvoering. Daarmee kunnen meer resultaten bereikt worden.

Wat is er bereikt?

- De controle op de naleving van milieuregels door het Senegalese bedrijfsleven is aangescherpt.
- Nederland ondersteunt de maatschappelijke organisaties in de milieusector om milieueducatie en -lobby te versterken. Nederland stimuleert daarbij de samenwerking tussen de grote internationale milieuorganisaties en lokale en regionale organisaties in Senegal en haar buurlanden.
- De activiteiten van milieuorganisaties om de kennis van journalisten te vergroten, leveren meer en betere informatie over milieuproblemen op in de kranten, maar de toonzetting is nog niet erg kritisch.
- Herbebossing en verbeterd beheer zorgden in 2005 voor:
  - de aanplanting van 36.000 ha bos;
  - de bescherming van 17.750 ha bos tegen ongecontroleerde kap en brand;
  - het opzetten van 136 'schoolbossen': bossen geplant en beheerd door basisscholen;

- 100.000 ha bos werd onder het beheer van de gebruikers zelf gebracht;
- 2.280 kwekerijen werden operationeel. Hierin zijn 32,5 miljoen bomen gekweekt.

Wat moet er nog gebeuren?

- Het gemeentebestuur moet een grotere en betere rol krijgen binnen de milieusector.
- De capaciteit en kwaliteit van het ministerie van Milieu dienen verder te worden verbeterd.
- Het milieubewustzijn in de samenleving moet verder worden vergroot. Te weinig mensen zijn zich bewust van de relatie tussen milieu en bijvoorbeeld de eigen gezondheid.

Nederlandse watermensen steunen watermensen in Mozambique

Nederland heeft veel kennis over water. Die kennis en expertise zetten we in om in ontwikkelingslanden de kwaliteit van het water en de leefomgeving te verbeteren, en de invloed van de burgers op water en sanitaire voorzieningen te vergroten. Nederland doet dit in zeven partnerlanden: Bangladesh, Benin, Egypte, Indonesië, Jemen, Vietnam en Mozambique. In Mozambique werkt het Nederlandse waterleidingbedrijf Vitens samen met FIPAG, de eigenaar van de drinkwatervoorzieningen in de grotere steden in Mozambique, en met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Ze doen dit binnen een zogeheten 'publiek-private partnerschap'. Het partnerschap in Mozambique is zo succesvol dat het in 2006 een prijs kreeg. Dankzij dit partnerschap moeten in 2008 7.500 mensen veilig drinkwater hebben. De bedoeling is dat FIPAG uitgroeit tot een zelfstandig waterleidingbedrijf dat het op duurzame wijze veilig en schoon drinkwater levert.

Wat is er bereikt?

- De privatisering van de stedelijke watervoorziening is in Mozambique uitgebreid van negen tot veertien steden. Dat betekent dat in meer steden het management van drinkwatersystemen bedrijfsmatig wordt opgezet. Nederlands grootste waterleidingbedrijf Vitens verleent technische assistentie in negen van deze steden om inefficiënte gemeentelijke diensten voor watervoorziening om te vormen naar rendabele en zelfstandig functionerende waterleidingbedrijven.
- In Mozambique kregen in 2004 een extra 350.000 mensen toegang tot veilig drinkwater, 39,8% van de bevolking. In 2005 kregen nog eens 120.000 mensen toegang tot veilig drinkwater, waarmee de dekkinggraad steeg naar 40,4 %. De doelstelling van 44,2% voor 2005, die zeer ambitieus was ingezet, is hiermee niet behaald. Van de 19 miljoen Mozambikanen heeft nu ongeveer 7,7 miljoen toegang tot veilig drinkwater.

Wat moet er nog gebeuren?

- In vier van deze zeven partnerlanden heeft minder dan 50 procent van de bevolking toegang tot sanitaire voorzieningen. Daarom is 2008 door de VN uitgeroepen tot het Internationale Jaar van de Sanitaire Voorzieningen.
- De verdeling van water en de toegang tot sanitaire voorzieningen onder de bevolking vormt een probleem. Er zijn grote verschillen tussen stad en platteland.
- In zes van de zeven partnerlanden zet Nederland nadrukkelijk in op publiek-private partnerschappen. Bedrijven kunnen immers een grote rol spelen bij bijvoorbeeld de bedrijfsvoering en het onderhoud van drinkwater- en sanitaire voorzieningen.

Betere toegang tot water in Tanzania

Schoon water en goede sanitaire voorzieningen zijn van levensbelang. Water is niet alleen een eerste levensbehoefte, ook is het van groot belang voor gezondheid, deelname aan onderwijs, voedselzekerheid en economische ontwikkeling. Armen zijn vaak het eerste slachtoffer van vervuild water en slecht milieu- en waterbeheer. Zij hebben immers minder macht en geld om toegang tot goed drinkwater, goede sanitaire voorzieningen en water voor landbouw te verkrijgen. Het is echter mogelijk deze situatie te veranderen. Een goed voorbeeld is de regio Shinyanga in Tanzania. Hier steunt Nederland sinds 1971 het project voor drinkwater en sanitaire voorzieningen. Dit project heeft als doel het lokaal beheer en de waterafname beter te regelen door het instellen van watergebruikersgroepen. Daardoor is de toegang van alle lagen van de bevolking tot water toegenomen, met name van vrouwen. Ook is de volksgezondheid verbeterd. De Nederlandse benadering in de Shinyanga regio dient nu als voorbeeld voor het nationale programma op het gebied van drinkwater- en sanitaire voorzieningen dat door de Wereldbank wordt ondersteund.

Wat is er bereikt?

- Mede door de Nederlandse steun hebben meer mensen op het platteland toegang tot drinkwater (van 10,5% van de bevolking in 1992 naar 43% in 2006). Ruim 1 miljoen mensen heeft in die periode toegang gekregen tot verbeterde voorzieningen.
- Met name vrouwen en meisjes profiteren van de verbeterde voorzieningen. Zij kunnen nu meer tijd besteden aan scholing doordat ze minder tijd kwijt zijn aan het halen van water. Veel vrouwen maken deel uit van de watergebruikersgroepen.
- Ten slotte is de kennis bij de watergebruikers over goede hygiëne en het gebruik van sanitaire voorzieningen toegenomen.

Wat moet er nog gebeuren?

- Wereldwijd is sprake van een toenemende druk op het beschikbare water. De wereldbevolking groeit, industrialisatie en vervuiling nemen toe en schoon water wordt steeds schaarser. Landbouw en industrie eisen een steeds groter deel van het beschikbare water op. In veel landen heeft dat ernstige gevolgen voor de drinkwatervoorziening en de instandhouding van ecosystemen. Ook in Shinyanga en Tanzania is deze trend aanwezig. Daarom is het van belang dat op regionaal en nationaal niveau een duidelijk beleid, goede planning en heldere afspraken komen over watergebruik voor alle doeleinden en gebruikersgroepen, zoals landbouwers, drinkwaterconsumenten en de industrie. Nederland ondersteunt ook dit proces voor geheel Tanzania, samen met de belangrijkste overige donoren en de Tanzaniaanse overheid.
- De constructie van de waterpunten in de Shinyanga regio is kostenbesparend opgezet.

Maar doordat er vaak geen geld en kennis van techniek voor onderhoud en reparatie beschikbaar is, staat de duurzaamheid van het programma op lange termijn onder druk.

Kenia: de strijd tegen corruptie

In 2006 stelden in Kenia de media en het maatschappelijke middenveld de corruptie stevig aan de kaak. Ook de donoren, waaronder het Verenigd Koninkrijk en Nederland, speelden hierin een rol. In Kenia helpt Nederland immers - via diplomatieke contacten, dialoog over het beleid en financiële steun aan een omvangrijk overheidsprogramma - het bestuur en het rechtssysteem te versterken. Om de corruptie te beteugelen schortte Nederland een deel van de hulp aan de Keniaanse overheid in 2006 tijdelijk op. Bovendien oefent Nederland druk op Kenia uit om meer te doen in de strijd tegen corruptie via het Keniaanse goed-bestuurprogramma GJLOS, dat zich voor een groot deel bezighoudt met corruptiebestrijding. Daarnaast richt een deel van het programma zich op het maatschappelijke organisaties om zo de burgers bewust te maken van hun rechten en ze aan te moedigen beter bestuur te eisen.

Wat is er bereikt?

- Corruptiebestrijding binnen het GJLOS-programma heeft de nodige vruchten afgeworpen. Zo loopt een aantal zaken tegen hoge ambtenaren. Ook zijn in verschillende districten voor de burgers klachtenbureaus ter bestrijding van corruptie opgezet, en kunnen burgers de behandeling van klachten volgen. Verder is een digitaal programma gelanceerd waarbij klachten anoniem kunnen worden ingediend. Inmiddels zijn honderden klachten over corruptie via dit systeem binnengestroomd. Bovendien is een gedragscode voor ambtenaren en ministers in het leven geroepen.
- Bij het Openbaar Ministerie is met het aanstellen van speciale openbare aanklagers de capaciteit uitgebreid.
- Er is een beter systeem voor het beheer van overheidsfinanciën ingevoerd, waardoor er onder andere een beter inzicht komt in de uitgaven van de regering.
- In augustus 2006 presenteerde president Kibaki het nationale anticorruptieplan als strategie voor corruptiebestrijding. Er werd onder andere een klachtenloket bij het ministerie van Justitie opgezet.
- Kabinets- en parlementsleden en andere hoge ambtsbekleders zijn nu verplicht verklaringen af te geven over hun persoonlijke vermogenspositie. De Keniaanse anticorruptiecommissie is met een onderzoek gestart.
- Via voorlichtings- en bewustwordingscampagnes heeft GJLOS ervoor gezorgd dat corruptie bespreekbaar is geworden op alle niveaus in de samenleving.

Wat moet er nog gebeuren?

- In de strijd tegen corruptie zouden ook de verdachten in hoge posities strafrechtelijk moeten worden veroordeeld. Op dat vlak gaan de ontwikkelingen niet snel. Een van de redenen is de trage afhandeling van zaken bij het Openbaar Ministerie, waar sprake is van gebrek aan menskracht, leiderschap, onderbetaling en van slecht management. Daarnaast is de Keniaanse anticorruptiecommissie nog steeds bezig grote zaken te ontrafelen, met als gevolg dat de voornaamste verdachten nog niet kunnen worden aangepakt.
- Er is een groot tekort aan rechters: slechts twee op één miljoen burgers. Er komt hoogstwaarschijnlijk een wet die de mogelijkheid geeft twintig extra rechters aan te trekken.

Samen werken aan democratisering in Nicaragua

Nicaragua is een van de armste landen van Latijns-Amerika. Het land is bijna helemaal aangewezen op buitenlandse ontwikkelingshulp. De Nederlandse ambassade in Managua heeft samen met acht andere donoren (o.a. Wereldbank en Europese Commissie) de Algemene Begrotingssteungroep (BSG) opgericht. Deze steungroep voert regelmatig overleg en maakt afspraken met regering, parlement en nationale rekenkamer over armoedevermindering en de verbetering van rechtsstaat en democratie. De steungroep is een voorbeeld van hoe een intensieve en directe samenwerking tussen de Nicaraguaanse overheid en donoren de effectiviteit van de hulp vergroot en de bewustwording onder de bevolking toeneemt.

Wat is er bereikt?

- De BSG heeft met de Nicaraguaanse regering een overeenkomst gesloten waarin uitgangspunten zijn afgesproken over onder andere mensenrechten, democratie, onafhankelijke rechtspraak, vrije verkiezingen en armoedebestrijding. De resultaten van die afspraken zijn zichtbaar in de betere samenwerking tussen politie, rechterlijke macht en het ministerie van Binnenlandse Zaken. Zo is er bijvoorbeeld een start gemaakt met de wet- en regelgeving over het aanstellen van rechters.
- Mede door de bemoeienis van de BSG zijn de nationale verkiezingen vrij en eerlijk verlopen.
- Ruim 3300 rijksambtenaren en 125 accountants van de Algemene Rekenkamer kregen een training in het gebruik van administratieve registratiesystemen.
- Ruim 1800 ambtenaren van 23 overheidsorganen werden getraind in toepassing van de nieuwe wetgeving.

- De overheid heeft haar publieke informatievoorziening verbeterd. Daardoor is er meer informatie beschikbaar, bijvoorbeeld op het internet, en is de bevolking beter op de hoogte van het nationale beleid.

Wat moet er nog gebeuren?

- De onafhankelijkheid van de rechtsstaat moet verder worden versterkt en er moet een betere toegang komen tot de rechtsgang.
- Democratische processen dienen verder te worden ontwikkeld, zoals de hervorming van het kiesstelsel.

Private sector ontwikkeling

Programma Samenwerking Opkomende Markten - PSOM

Vrijwel ieder ontwikkelingsland wil graag buitenlandse investeringen aantrekken. Investerings zorgen immers voor nieuw kapitaal, halen technologie binnen en creëren werkgelegenheid. Bovendien maken ze het eigen midden- en kleinbedrijf (MKB) concurrerend en vergemakkelijken ze de toegang tot buitenlandse markten voor exportproducten.

Om de duurzame economische ontwikkeling in opkomende markten te stimuleren, is in 1998 het Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM) opgezet, een gezamenlijk programma van het ministerie van Buitenlandse Zaken en Economische Zaken. Het programma moet zorgen voor werkgelegenheid, inkomen en kennis in ontwikkelingslanden. Bovendien draagt het bij aan het versterken van de lokale private sector en levert het hiermee een bijdrage aan duurzame armoedebestrijding.

Via de PSOM-programma worden Nederlandse bedrijven - vooral het midden- en kleinbedrijf - aangemoedigd om met hun kennis, kunde en kapitaal het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden

te helpen tot bloei te brengen. PSOM draagt bij aan investeringen die anders niet gedaan zouden worden, omdat de risico's te hoog zijn. Het programma doet dit door proefinvesteringen mee te financieren tot 60% van de projectkosten in de minst ontwikkelde landen en 50% van de projectkosten in de andere ontwikkelingslanden. De bedrijven zelf betalen de rest van de kosten.

De meeste PSOM-projecten vinden plaats in de landbouwsector, waar het programma op verschillende manieren effectief is gebleken:

- Als katalysator van lokale productieketens. Daarbij wordt een groeiende vraag naar de producten van lokale, kleine boeren gecreëerd.
- Bij het ondersteunen van intermediaire dienstverlenende organisaties. Daardoor krijgen kleine boeren meer toegang krijgen tot productiemiddelen en afzetmarkten.
- Bij het introduceren van nieuwe productiemethodes en -processen die lokaal nog niet bekend waren.
- Bovendien blijkt het PSOM aanzienlijke werk-

gelegenheid op te leveren. Uit een evaluatie in 2005 van 22 afgeronde projecten kwam naar voren dat gemiddeld ruim 100 arbeidsplaatsen per project werden gecreëerd. Een analyse van de inmiddels in totaal 74 succesvol afgeronde projecten komt op 85 directe, permanente arbeidsplaatsen per project uit. Het totale werkgelegenheidseffect, inclusief seizoensarbeiders, dagloners en contractboeren, wordt geschat op gemiddeld 480 per project. Daarmee hebben in totaal zo'n 140.000 mensen in ontwikkelingslanden geprofiteerd van de ruim 300 projecten die sinds de start van het programma zijn goedgekeurd.

Wat hebben we geleerd?

- PSOM-projecten krijgen maar moeilijk commerciële financiering voor hun investeringsprojecten in ontwikkelingslanden. Dit remt soms de voortgang van het project doordat de eigen bijdrage niet vrij komt. Ook beperkt het de mogelijkheid om vervolginvesteringen te doen. Dit probleem moet vooral opgelost te worden in de landen zelf. Nederland kan daaraan bijdragen via de ontwikkeling van de financiële sector ter plekke.
- Niet alle goedgekeurde projecten leiden tot een succesvolle onderneming. In ongeveer een derde van de gevallen mislukt het project. Gelukkig gebeurt dat in een fase dat er nog weinig geld aan het project is besteed. Problemen zijn onder meer de tijd die Nederlandse partners voor het project beschikbaar hebben, financiële draagkracht van de lokale partners en wederzijdse, zakelijke verwachtingen van de partners die onvoldoende waren uitgesproken.

Malinese mango's uit het niets

Sinds eind jaren negentig is de export van Malinese mango's vanuit het niets toegenomen tot 3000 ton in 2005, en zelfs tot meer dan 4000 ton in 2006. Dat is deels te danken aan de professionalisering van de mangosector in Mali, waar vooral ook Nederland aan heeft bijgedragen, samen met de Verenigde Staten. Via dialoog, lobby en bemiddeling helpt Nederland Mali met het versterken en ontwikkelen van het midden- en kleinbedrijf - vooral van agrarische producten - én van het ondernemingsklimaat.

Zo heeft Nederland het concern Ahold in contact gebracht met Malinese exporteurs van mango's. Dit leidde in 2006 tot de eerste PSOM-projecten in Mali. De export van mango's kan de komende jaren fors verder stijgen, vooral na oplevering van het door Nederland gefinancierde koelcentrum en door een actieve betrokkenheid van het Nederlandse bedrijven. Ook voor andere productketens wordt gewerkt aan vergroting van de export, bijvoorbeeld van sesam en gedroogde tomaten.

Wat is er bereikt?

- Donoren en overheid hebben veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van een aantal nieuwe ketens van landbouwproducten. De toegenomen export van mango's is daarvan een voorbeeld.
- Eind 2006 is een overeenkomst getekend tussen Mali en de Amerikaanse Millennium Challenge Corporation (MCC), waarin ook het Malinese bedrijfsleven een prominente plaats krijgt. Voorbeelden van steun aan de private sector zijn de plannen voor de uitbreiding van het vliegveld van de hoofdstad Bamako en de aanleg van een bedrijventerrein en een irrigatiegebied. De Nederlandse ambassade helpt met de samenwerking en onderlinge afstemming binnen deze overeenkomst.
- Nederland financiert de waterzuiveringsinstallatie van Sotuba, een industrieterrein gelegen in het hart van Bamako. Het is de eerste zuiveringsinstallatie voor een industrieterrein in Mali. In de toekomst zal het door de VS gefinancierde industrieterrein waarschijnlijk gebruik maken van de Nederlandse ervaringen.

Wat moet er nog gebeuren?

- De procedures moeten eenvoudiger. Mali scoort niet erg goed als het gaat om het zakenklimaat: in de Wereldbank database 'Doing Business 2007' staat Mali op de 155ste plaats van de 175. Diverse donoren, waaronder Nederland, willen Mali ondersteunen bij het vereenvoudigen van administratieve procedures.
- De rol die de plaatselijke overheden en bijvoorbeeld de Kamers van Koophandel kunnen spelen bij het versterken van de productieve sector en het zakenklimaat moet nader worden uitgewerkt.
- Donorgeld wordt via de nationale overheid naar de sector gesluisd. Om capaciteit bij het bedrijfsleven - inclusief boeren - te verbeteren, is dit niet altijd een logische manier. Daarom moet worden nagedacht hoe de ontwikkeling van de private sector kan worden versneld. Dat kan bijvoorbeeld via het oprichten van ambachtsscholen, het versterken van producentenorganisaties en productschappen en andere collectieven.

Millennium Ontwikkelingsdoelen

In 2000 hebben 189 landen, waaronder Nederland, de Millenniumverklaring van de Verenigde Naties ondertekend. Daarin staat dat deze landen zich actief inzetten om het leven in de arme landen te verbeteren.

In 2015 moeten de volgende Millennium Ontwikkelingsdoelen zijn gehaald:

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

mei 2007

Ontwikkelingssamenwerking werkt

www.minbuza.nl

